

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ผู้ศึกษานำแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และแนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจ

2.1.1 ความหมายของความรู้ความเข้าใจ

ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่บุคคลจำแนกได้โดยการนึก การมองเห็น หรือการได้ยิน ความรู้ในที่นี้ จะครอบคลุมถึงความรู้ด้านคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎี กฎ โครงสร้าง และวิธีการแก้ปัญหา (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526: 16)

ความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการสื่อความหมายของสิ่งที่เรียนรู้ โดยไม่จำเป็นต้องนำไปสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ ได้แก่ (ประภาเพ็ญ สุวรรณ, 2526: 19)

(1) การแปลความ (Translation) สามารถสื่อความหมายของสิ่งที่เรียนรู้แล้ว โดยวิธีสื่อความหมายแบบอื่น เข้าใจความหมายของความรู้ที่ปรากฏในการสื่อความหมายแบบต่าง ๆ

(2) การตีความ (Interpretation) สามารถอธิบายหรือสรุปความเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นได้

(3) การขยายความ (Extrapolation) สามารถพิจารณาถึงสิ่งที่นอกเหนือไปจากเรื่องที่เรียนรู้ทั้งด้านโอกาสที่จะนำไปใช้ ผลที่เกิดขึ้น แนวโน้มในโอกาสต่อไป

2.1.2 การวัดความรู้ความเข้าใจ

วิธีการวัดผลด้านความรู้ อาจทำได้หลายวิธี แต่ที่นิยมโดยทั่วไป คือ วัดโดยการ ใช้แบบทดสอบ หรือข้อสอบ เพราะถือว่าเป็นสิ่งเร้าเพื่อนำไปให้ผู้ถูกทดสอบ ให้แสดงอาการตอบสนองออกมาด้วยพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การพูด การเขียน ทำทาง ฯลฯ เพื่อให้สังเกตเห็น

หรือนับจำนวนปริมาณนำไปแทนอันดับหรือคุณลักษณะของบุคคลนั้น รูปของแบบทดสอบ มี 3 ลักษณะ คือ (ไพศาล หวังพานิช, 2526: 35)

- 1) แบบทดสอบปากเปล่า เป็นการสอบโดยใช้การโต้ตอบด้วยวาจาหรือคำพูดระหว่างผู้ทำการทดสอบกับผู้ถูกสอบโดยตรง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการสัมภาษณ์ก็ได้
- 2) แบบทดสอบข้อเขียน แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ
 - (1) แบบความเรียง คือ แบบที่ต้องการให้ผู้ตอบอธิบาย บรรยายเรื่องราว ประพันธ์ หรือวิพากษ์วิจารณ์ เรื่องราวเกี่ยวกับความรู้
 - (2) แบบจำกัดการตอบ เป็นแบบที่ให้ผู้ตอบพิจารณา เปรียบเทียบตัดสินข้อความ หรือรายละเอียดต่างๆ มี 4 แบบ คือ แบบถูกผิด แบบเติมคำ แบบจับคู่ และแบบเลือกตอบ
- 3) แบบทดสอบภาคปฏิบัติ เป็นแบบที่ไม่ต้องการให้ผู้ตอบแสดงออกมาด้วยคำพูดหรือเครื่องหมายใดๆ แต่มุ่งให้แสดงพฤติกรรมด้วยการกระทำจริงๆ มักเป็นแบบทดสอบในเนื้อหาวิชาที่ต้องการให้ปฏิบัติจริง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การเลือกตั้งเป็นการแสดงออกของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการวัดค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มองเป็นชัดเจนที่สุด คือ จำนวนผู้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (พรรคดี ผ่องแผ้ว, 2533) การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมือง เช่น การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งพรรคการเมืองหนึ่ง เพื่อหวังผลตามนโยบายที่พรรคการเมืองนั้นแถลงไว้

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำโดยความสมัครใจของสมาชิกในสังคมเพื่อมีส่วนร่วมในทางการเมือง กล่าวคือ การคัดเลือกผู้ปกครอง และการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งโดยตรงหรือทางอ้อม เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง การชุมนุมทางการเมือง การติดต่อกับสมาชิกผู้แทนราษฎร การช่วยเหลือหรือสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถพิจารณาได้จากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยเหลือหรือการรณรงค์ในการหาเสียง การร่วมฟังการปราศรัยของพรรคการเมือง (Herbert Mc Closky 1968, อ้างใน อัครเมศวร์ ทองนวล, 2541: 35)

2.2.1 ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

โดยลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ศึกษาได้สรุปจากแนวคิดของ Norman H. Nie and Sidney Verba (1975: 9 – 11) และ Samuel P. Huntington and Joan M. Nelson (1976) สามารถสรุปลักษณะที่สำคัญได้ 5 รูปแบบ คือ

1) การเลือกตั้ง (Voting) การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่เห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรมที่สุดในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งการเลือกตั้งยังเป็นที่แสดงให้เห็นถึงแรงสนับสนุนจากประชาชน หรือการกดดันให้รัฐบาลปรับนโยบายเพื่อให้ได้รับการสนับสนุนเลือกตั้งอีกครั้ง

รูปแบบของการมีส่วนร่วมลักษณะนี้เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้ใช้สิทธิพลหรือแสดงออกซึ่งเจตจำนงในการเลือกตัวแทนหรือเลือกนโยบายโดยถูกต้องตามกฎหมาย วิธีการนี้จะสำคัญก็ต่อเมื่อการเลือกตั้งเป็นเครื่องชี้ขาดว่าใครจะเป็นรัฐบาลหรือผู้กำหนดนโยบายแต่ละระดับ

2) การรณรงค์หาเสียง (Campaign Activity) การรณรงค์หาเสียงเป็นหนึ่งในกระบวนการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการแสดงออกของประชาชนว่านิยมหรือขึ้นชอบผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใด และเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่มีความพึงพอใจ

แต่การที่ประชาชนเข้าร่วมในการรณรงค์หาเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดนั้น จะส่งผลมากกว่าการออกเสียงเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว เพราะการรณรงค์หาเสียงจะมีผลกระทบต่อการแพ้หรือชนะในการเลือกตั้งของบุคคลหรือพรรคการเมือง

3) การติดต่อรัฐในฐานะที่เป็นพลเมือง (Citizen-Initiated Contacts) เพื่อทางออกของปัญหาการเมืองและสังคม กล่าวคือ การที่ประชาชนติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้แก้ไขปัญหานั้นได้ เฉพาะปัญหาของตนเอง ครอบครัว หรือส่วนรวม เช่น ประชาชนติดต่อโดยส่วนตัวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อแสดงความเห็นและเรียกร้องให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐพิจารณาปัญหาดังกล่าว

4) การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม (Cooperative Activity) เป็นกิจกรรมที่ประชาชนเข้าร่วมกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร เพื่อแก้ปัญหาทางสังคมและการเมือง ซึ่งแตกต่างจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบการติดต่อรัฐในฐานะที่เป็นพลเมือง คือ เป็นการแก้ปัญหาโดยการรวมกลุ่มหรือกระทำกันเป็นหมู่คณะ เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกระทำของรัฐบาล

5) กิจกรรมที่ใช้ความรุนแรงและเป็นการกระทำที่อาจผิดกฎหมาย ซึ่งการกระทำนี้อาจดำเนินการได้โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือเปลี่ยนรัฐบาลหรือเปลี่ยนผู้นำทางการเมือง เช่น การก่อความวุ่นวาย หรือการก่อความไม่สงบนั่นเอง

2.2.2 ระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ส่วนการจัดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจะเห็นได้ว่าในระบอบประชาธิปไตยได้แบ่งระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 6 ระดับ คือ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539: 10)

- 1) การที่ประชาชนไม่ไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการไม่รู้ความเป็นไปทางการเมืองใดๆ
- 2) การที่ประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ทราบความเป็นไปทางการเมือง
- 3) การรับทราบข้อมูลข่าวสารทางการเมืองโดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ ฯลฯ การถกเถียงปัญหาทางการเมือง หรือการใส่เสื้อผ้าหรือใช้อุปกรณ์ที่มีตราพรรคการเมือง ถือเป็นการเข้าร่วมในทางอ้อม
- 4) การช่วยพรรคการเมืองในการโฆษณาหาเสียง เช่น การแจกใบปลิว การวางแผนการเลือกตั้ง
- 5) การสมัครเข้ารับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ประธานาธิบดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น
- 6) การเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนจะขึ้นอยู่กับทัศนคติทางการเมือง ดังนี้ (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2539: 11)

- 1) ผู้ที่สนใจการเมืองมักจะมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่สนใจ ความสนใจการเมืองอาจจะดูได้จากการติดตามข่าวสารทางการเมือง เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ การพูดคุยกับคนอื่นเกี่ยวกับการเมือง การไปฟังการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่สนใจในลักษณะนี้มักจะมีแนวโน้มที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าผู้ที่ไม่มีความสนใจทางการเมืองมากด้วย

2) ผู้ที่มีความเลื่อมใสต่อพรรคการเมืองใดพรรคหนึ่งหรือผู้สมัครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีความสนใจทางการเมืองมากด้วย

3) ผู้ที่มีความเชื่อถือนในประสิทธิภาพทางการเมืองของตน (Political Efficiency) คือ เชื่อว่าเรามีความสามารถที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ จะมีแนวโน้มเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่คิดว่าตนไม่มีประสิทธิภาพทางการเมือง

4) ผู้ที่เชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ (Sense of Citizen Duty) คือ เชื่อว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ที่ต้องทำ มิใช่เป็นสิทธิที่จะทำหรือไม่ทำก็ได้ บุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มจะเข้าไปมีส่วนร่วมในทางการเมือง

5) ผู้ที่มีความรู้สึกไม่ดีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือขาดศรัทธาในมวลมนุษยชาติในหมู่ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ขาดศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคิดว่านักการเมืองไม่น่าไว้วางใจ บุคคลเหล่านี้จะแยกตัวออกจากการเมือง

6) ผู้ที่มีความเข้าใจทางการเมือง (Political Understanding) มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่ไม่เข้าใจทางการเมือง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การตัดสินใจลงคะแนนเสียงตามแนวคิดของ Anthony Downs (1970 อ้างใน อัครเมศวร์ ทองนวล, 2541) และ Samuel P. Huntington (1968) สรุปได้ว่า ผู้ตัดสินใจลงคะแนนเสียงแต่ละคนปฏิบัติตนอย่างสมเหตุสมผลในการแสวงหาเป้าหมายทางการเมืองเฉพาะตน คือ คิดคำนวณ โดยยึดค่านิยมของตนเป็นหลัก โดยจะตัดสินใจว่าต้องการให้พรรคใดชนะและพิจารณาผลงานของพรรคต่างๆ จากที่ผ่านมาในอดีต การที่บุคคลใดตัดสินใจเลือกพรรคใดก็มักจะคาดหวังว่าตนจะได้ประโยชน์หากพรรคนั้นได้เป็นรัฐบาล

หรือกล่าวได้ว่า การตัดสินใจลงคะแนนเสียงโดยชอบด้วยเหตุผลในสถานการณ์ที่มีพรรคการเมือง 2 พรรค ขึ้นอยู่กับการคาดคะเนของผู้ตัดสินใจว่า จะได้รับประโยชน์จากพรรคการเมืองใดมากที่สุด หากว่าพรรคการเมืองนั้นได้เป็นรัฐบาล การตัดสินใจเลือกพรรคการเมืองใดก็โดยคาดหวังว่าตนจะได้รับประโยชน์ หากพรรคการเมืองนั้นได้เป็นรัฐบาล การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในลักษณะดังกล่าวเรียกว่า "Rational Voter Model" คือ แบบของการลงคะแนนเสียง เพื่อผลประโยชน์ของผู้ลงคะแนนเสียงเอง กล่าวคือ ผู้ลงคะแนนเสียงจะตัดสินใจว่าจะไปลงคะแนนเสียงหรือไม่ และจะลงคะแนนเสียงให้ใครตามเหตุผลของตน โดยจะพิจารณาว่า

พฤติกรรมใดจะก่อผลประโยชน์มากกว่ากัน ซึ่งตามปกติแล้วเขาจะลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครสังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายใกล้เคียงกับเขามากที่สุด

ผู้ตัดสินใจจะเลือกตัดสินใจในทำนองเดียวกันในสถานการณ์ที่มีหลายพรรค ซึ่ง Anthony Downs (1970 อ้างใน อัครเมศวร์ ทองนวล, 2541) ได้เสนอไว้ดังนี้

- 1) ถ้าพรรคที่ผู้ลงคะแนนชอบ จะมีทางชนะ เขาจะลงคะแนนให้พรรคนั้น
- 2) ถ้าพรรคที่ผู้ลงคะแนนชอบไม่มีโอกาสชนะเลย เขาจะลงคะแนนให้พรรคอื่น ซึ่งดูจะมีทางชนะ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้พรรคที่เขาไม่ชอบมีโอกาสชนะ
- 3) ถ้าผู้ลงคะแนนเป็นคนที่มุ่งอนาคต เขาอาจลงคะแนนให้พรรคที่เขาชอบ ถึงแม้จะไม่มีโอกาสชนะ ทั้งนี้เพื่อเปิดทางเลือกในการเลือกตั้งในอนาคตไว้ กล่าวคือ ไม่ให้พรรคของตนจำเป็นต้องถอยจากวงการเมืองไป

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การที่ประชาชนตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งตามแนวคิดของ Anthony Downs คือ ประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแต่ละคน จะตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร ฯ ในสังกัดพรรคการเมืองที่มีนโยบายสอดคล้องกับผลประโยชน์และค่านิยมของตนเองมากที่สุด

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมือง

2.4.1 ที่มาและความหมายของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองเกิดจากการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทางเศรษฐกิจหรือกลุ่มด้านใดก็ตาม เช่น การรวมตัวของกลุ่มผู้ดี กลุ่มขุนนาง กลุ่มกรรมกร กลุ่มเจ้าของที่ดิน กลุ่มข้าราชการ เป็นต้น เขากล่าวว่ากลุ่มเหล่านี้ล้วนเป็นที่มาของพรรคการเมืองทั้งสิ้น เช่น กลุ่มกรรมกรรวมตัวกันเป็นสหพันธ์กรรมกรในอังกฤษมีส่วนสำคัญในการสร้างและสนับสนุนพรรคแรงงาน (Labour Party) ให้เข้มแข็งขึ้นมาในต้นศตวรรษที่ 20 และได้กลายมาเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งในปัจจุบันจนสามารถเป็นพรรคการเมืองที่เป็นรัฐบาลผลัดเปลี่ยนสลับกันไปมากับพรรคอนุรักษนิยม (Conservative Party) หรือกลุ่มขุนนางในอังกฤษ ซึ่งประกอบด้วย พวกทหาร ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เชื้อพระวงศ์ พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ที่ก่อกำเนิดและให้การสนับสนุนพรรคอนุรักษนิยมให้เข้มแข็งจนได้เป็นรัฐบาลหลายครั้ง (Maurice Duverger, 1964 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 7)

Duverger (1964 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 7) เชื่อว่า กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ (Interest Groups) มีส่วนสำคัญในการก่อกำเนิดพรรคการเมืองและยังเสริมสร้างให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งด้วยการให้การสนับสนุนพรรคการเมืองอยู่เสมอ ดังนั้น Duverger จึงเชื่อว่าพรรคการเมืองเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกรัฐสภา (Inter-parliamentary and Extra-parliamentary) โดยเขาแสดงความเห็นว่าพรรคการเมืองซึ่งมีที่มาหรือเกิดขึ้นจากการรวมตัวของสมาชิกนอกสภา (Extra-parliamentary Members) เช่น กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางการเมือง เป็นต้น มักจะเป็นพรรคการเมืองที่มีความเข้มแข็งและมีพลังดีกว่าพรรคการเมืองซึ่งเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในสภา (Inter-Parliamentary Members) เช่น เกิดจากการรวบรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่ง แล้วก่อตั้งเป็นพรรคการเมือง เพราะพรรคการเมืองที่เน้นสมาชิกภายนอกสภามักจะมีวินัยหย่อนยานกว่า และขาดรากฐานของการสนับสนุนจากประชาชนอย่างแท้จริง

พรรคการเมือง คือ กลุ่มบุคคลซึ่งมีการตกลงกันในการกำหนดมาตรการอุดมการณ์บางประการ และได้จัดตั้งขึ้นเป็นองค์กร เพื่อชนะการเลือกตั้ง จัดตั้งรัฐบาล และดำเนินนโยบายสาธารณะ (Public Policy) คำจำกัดความนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการรวมกลุ่มทางการเมืองของบุคคลในการจัดตั้งพรรคการเมืองว่าจะต้องมีมาตรการ “ข้อตกลงทางอุดมการณ์” (Measure of Ideological Agreement) เช่น ต้องมีความเชื่อมั่นว่าการรวมกันเป็นพรรคการเมืองก็เพื่อต้องการชนะการเลือกตั้งเพื่อเป็นรัฐบาล และจะได้นำเอานโยบายในด้านต่างๆ ที่กลุ่มพวกตนมีแนวความคิดไปเป็นนโยบายสาธารณะ (Plano and Greenberg, 1964 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 8)

และ Plano and Greenberg (1964 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 8) สมาชิกของพรรคการเมืองจะต้องมี “ข้อตกลงทางอุดมการณ์” ซึ่งเป็นมาตรการที่สำคัญในการมารวมกันเป็นพรรคการเมือง กล่าวคือ บุคคลที่จะมาร่วมก่อตั้งพรรคการเมืองจะต้องมีความคิด (Ideas) ในด้านต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่มุ่งจะรับใช้ส่วนรวม และได้มีการนำเอาความคิดของตนดังกล่าวมาตกลงกับบุคคลที่มีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันอื่นๆ ด้วย และการที่บุคคลที่มาร่วมก่อตั้งพรรคการเมืองมี “ข้อตกลงทางอุดมการณ์” นั้น มิได้หมายความว่าพรรคการเมืองนั้นๆ จะต้องเป็นพรรคการเมืองประเภท “อุดมการณ์” เสมอไป เพียงแต่ชี้ให้เห็นว่าบุคคลที่มาเป็นสมาชิกพรรค ก็เพราะเขามีอุดมการณ์บางอย่างที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะร่วมกันกับบุคคลอื่นเท่านั้น พรรคการเมืองจะต้องมีลักษณะที่เป็น “อุดมการณ์” (Ideology) ไม่มากนักน้อย แม้ว่าจะบางพรรคการเมืองจะมีจำนวนสมาชิกประเภทต่างๆ ดังกล่าวมาน้อยแตกต่างกันบ้างก็ตาม แต่พรรคการเมืองก็ยังคงลักษณะของ “อุดมการณ์” อยู่ เพียงแต่มุ่งเน้นในลักษณะของ “ประเด็น” ของ

นโยบายสาธารณะให้เห็นเด่นชัดขึ้นเท่านั้น เพราะพรรคการเมืองอเมริกันยึดมั่นอยู่กับอุดมการณ์ทางการเมืองที่เป็นลัทธิประชาธิปไตย (Democracy) และอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นลัทธิเสรีนิยม

G.A. Jacobsen and M.H. Lipman (1964 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 9) ได้ให้ความหมายว่าพรรคการเมือง คือ องค์การที่มีสิทธิเลือกตั้งก่อตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะควบคุมบุคลากรและนโยบายของรัฐบาล ในที่นี้มีได้เน้นถึงอุดมการณ์ของสมาชิกแต่อย่างใด หากแต่เน้นถึงการรวมตัวกันเพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะและต้องการเป็นรัฐบาล หรือมิฉะนั้นก็มุ่งมั่นที่จะเข้าควบคุมนโยบายของรัฐบาล คือ การทำหน้าที่ฝ่ายค้าน (Opposition) เพื่อหาโอกาสที่จะเป็นรัฐบาลต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Max Weber (1966 อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 10) ที่กล่าวว่า พรรคการเมืองเป็นการรวมตัวกันเป็นสมาคมภายในชุมชนทางการเมืองซึ่งมีการเปิดรับสมาชิกอย่างเป็นทางการและทั่วไป โดยมีความมุ่งหมายเพื่อที่จะเข้าบริหารนโยบายสาธารณะ (ในกรณีที่พรรคการเมืองได้เป็นรัฐบาล) หรือเข้าไปควบคุมนโยบายสาธารณะ (ในกรณีที่พรรคการเมืองทำหน้าที่พรรคฝ่ายค้าน เพราะไม่สามารถเป็นรัฐบาลได้)

จากแนวคิดของ Max Weber (อ้างใน ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, 2524: 10) จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองมาจากกลุ่มผลประโยชน์ภายในสังคม เพราะในสังคมมนุษย์จะต้องมีการรวมกลุ่มกันอันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง และพรรคการเมืองก็เป็นปรากฏการณ์จากกลุ่มทางสังคมเหล่านั้น เช่น กลุ่มพวกผู้ดี กลุ่ม ขุนนาง กลุ่มกรรมกร กลุ่มนิยมประชาธิปไตยเพลบิสซิทาเรียน (Plebiscitarian Democracy) ดังจะเห็นได้ว่าในต้นศตวรรษที่ 19 คนสำคัญในอังกฤษได้รวมตัวก่อตั้งพรรคการเมืองขึ้น ได้แก่ พรรคเสรีนิยม (Liberal Party) และต่อมาอีกไม่นานนักเมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษขึ้นมา และเกิดโรงงานอุตสาหกรรมอย่างมากมาย ทำให้มีจำนวนกรรมกรเพิ่มมากขึ้น ก็ได้มีการรวมกลุ่มของพวกกรรมกร และในที่สุดก็เกิดเป็นพรรคแรงงาน (Labour Party)

ปัจจัยทางการเงิน เช่น การซื้อสิทธิขายเสียง การใช้จ่ายเงินด้วยวิธีการอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายเงินซื้อเสียง ในปัจจุบันนับว่าจะมีผลต่อการที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะได้รับเลือกตั้งมาก โดยเฉพาะในประเทศที่กำลังพัฒนาเช่นประเทศไทย ซึ่งทุกฝ่ายก็ยอมรับกันว่าการทุ่มเงินซื้อเสียงจริง ซึ่งแนวคิดเกี่ยวข้องกับปัจจัยดังกล่าว

William Goodman (1957 อ้างใน ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2524: 12) ได้ให้ความหมายของพรรคการเมืองว่า พรรคการเมือง คือ องค์การอันเป็นที่รวมของสมาชิกที่มีความคิดเห็นคล้ายกัน โดยมีความมุ่งหมายอันแนชัดที่จะชนะการเลือกตั้ง ซึ่งจะทำให้เขามีสิทธิเข้าไปใช้อำนาจการปกครอง เพื่อเขาจะได้รับผลประโยชน์จากการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองนั้น

จะเห็นได้ว่าองค์การทางการเมืองในรูปของพรรคการเมืองนี้ สมาชิกต้องมีความปรารถนาที่จะให้พรรคการเมืองของตนเข้าไปเป็นรัฐบาลเพื่ออำนวยความสะดวกประเทศ โดยเอานโยบายของพรรคการเมืองไปเป็นนโยบายของรัฐบาล แต่ถ้ายังไม่สามารถเป็นรัฐบาลได้ ก็จะทำให้ฝ่ายค้านเพื่อรอโอกาสที่จะชนะการเลือกตั้งเข้าไปเป็นรัฐบาลต่อไป

2.4.2 แนวทางการอธิบายพรรคการเมือง

ความหมายของพรรคการเมือง มีแนวทางการอธิบายหลากหลาย ซึ่งพอสรุปได้ 5 แนวทางใหญ่ ๆ คือ (Lawson 1976: 4-16 อ้างใน ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2524: 30-35)

(1) แนวทางประวัติศาสตร์ (The Historical Approach)

การศึกษาแนวทางนี้จะสนใจว่าประวัติศาสตร์การเกิดและการพัฒนาของพรรคการเมืองต่างๆ เป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดการเกิดและการเติบโตของพรรคการเมือง วิวัฒนาการของพรรคการเมืองตั้งแต่จุดกำเนิดจนถึงที่เจริญเติบโตเต็มที่ว่าเป็นอย่างไร การศึกษาวิวัฒนาการขึ้นและตกของพรรคการเมืองในประเทศหนึ่งๆ เป็นต้น จะกล่าวโดยสรุปคือ แนวทางนี้จะพยายามจะศึกษาประวัติความเป็นมาของพรรคการเมืองในด้านต่าง ๆ

(2) แนวทางโครงสร้าง (The Structural Approach)

การศึกษาแนวทางนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะองค์การของพรรค ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในพรรค โครงสร้างทางอำนาจภายในพรรค กฎระเบียบและขั้นตอนการทำงานของพรรค เป็นต้น การศึกษานี้จะให้ความสนใจกับปัจจัยภายในพรรคเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เข้าใจว่าองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้เป็นพรรคนั้นมีอะไรบ้าง

(3) แนวทางพฤติกรรม (The Behavioral Approach)

แนวทางนี้ให้ความสำคัญกับการกระทำของคนภายในพรรค โดยจะสนใจว่าใครเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของพรรค ทศนคติและความคาดหวังในการกระทำของคนในพรรค ทั้งนี้พิจารณาว่าบทบาทของพรรคล้วนเกิดจากการกระทำของบุคคลที่อยู่ในพรรค เช่น สมาชิก และผู้นำพรรค เป็นต้น ดังนั้นการศึกษาแนวทางนี้จึงสนใจที่จะหาคำตอบว่าใคร ทำอะไรในพรรค

การเมือง โดยจะให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการกระทำของชนชั้นนำหรือผู้นำของพรรคผู้ปฏิบัติงานของพรรค และการลงคะแนนเสียงของประชาชนให้แก่พรรค ซึ่งหมายความว่า แนวทางการศึกษานี้ เน้นศึกษาการกระทำของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำของพรรค

(4) แนวทางหน้าที่และระบบ (The Functional – Systemic Approach)

การศึกษานี้สนใจหน้าที่ของพรรคการเมืองที่ส่งผลให้พรรคการเมืองสามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น การศึกษาแนวทางนี้จึงพยายามที่จะค้นหาหน้าที่ต่างๆ ของพรรคการเมือง เช่น หน้าที่การรวบรวมและผลักดันความต้องการของประชาชน หน้าที่การประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม หน้าที่บูรณาการหรือผสมผสานส่วนต่างๆ ของสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ เป็นต้น จะเห็นว่าการศึกษาแนวทางนี้มุ่งแสดงให้เห็นถึงหน้าที่ของพรรคการเมือง และด้วยคุณค่าของหน้าที่ดังกล่าว พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันหรือกลไกทางการเมืองที่มีคุณค่าต่อระบบการเมือง

(5) แนวทางอุดมการณ์ (The Ideological Approach)

การศึกษาแนวทางนี้ต้องการอธิบายอุดมการณ์ของพรรคการเมือง ซึ่งอุดมการณ์นี้จะช่วยอธิบายหรือแสดงให้เห็นถึงจุดยืนของพรรคในเรื่องต่าง ๆ พรรคการเมืองให้ความสำคัญต่อจุดยืนต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างใด หรือประเด็นนโยบายใดที่มีความสำคัญต่อพรรค เป้าหมายของพรรคทั้งในระยะสั้น ปานกลาง และยาวเป็นอย่างไร ด้วยความแตกต่างทางอุดมการณ์ของพรรคกล่าวโดยสรุป คือเป็นการอธิบายพรรคการเมืองจากแง่มุมของอุดมการณ์เป็นสำคัญ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิชัย อยู่คง (2523) ทำการศึกษาเรื่อง "พฤติกรรมกาเลือกตั้งของประชาชนในเขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดลพบุรี" ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนโดยทั่วไปยังไม่มี การตื่นตัวทางการเมืองโดยประชาชนขาดความสนใจเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ทั้งในด้านอิทธิพลของตนและในด้านการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจออกเสียงเลือกตั้งปรากฏว่า ประชาชนส่วนใหญ่ได้ออกเสียงเลือกตั้ง โดยนิยมคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเช่นเดียวกับการเลือกตั้งครั้งก่อนๆ ซึ่งประชาชนยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปการตัดสินใจจากที่เป็นมาในอดีต ดังนั้น การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังกัดพรรคพลังใหม่ได้รับเลือกตั้งจึงเป็นเพราะคุณสมบัติต่างกับ ทิศนะของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

การที่ประชาชนตัดสินใจออกเสียงเลือกตั้งโดยยึดมั่นตัวบุคคลย่อมจะทำให้เกิดปัญหาความเป็นอิสระของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สำคัญในตัวเอง และไม่ผูกพันกับพรรคการเมือง และจะนำไปสู่ปัญหาความอ่อนแอในสถาบันการเมืองต่างๆ ในที่สุดการตัดสินใจในลักษณะเช่นนี้ จึงไม่เป็นการสมเหตุสมผลตามระบอบประชาธิปไตย

สุจิต บุญบงการและพรรคดี ผ่องแผ้ว (2527) ทำการศึกษาถึง “พฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทยในปี พ.ศ. 2526” ซึ่งได้สรุปผลการศึกษาว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมปานกลางขึ้นไป มีการศึกษาอยู่ในช่วงสูง อายุวัยหนุ่มสาวถึงวัยปานกลางคน และอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีแนวโน้มไปลงคะแนนเสียงโดยความสำคัญว่าเป็นหน้าที่เป็นพลเมืองดี สามารถตัดสินใจล่วงหน้าได้ว่าจะเลือกผู้สมัครคนใด มักจะคำนึงถึงพรรคและนโยบายของพรรค มากกว่าตัวผู้สมัคร ส่วนผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ มีการศึกษาดำ และอยู่ในเขตชนบท ในการลงคะแนนเสียงมักจะคำนึงถึงตัวผู้สมัครมากกว่าพรรค และให้ความสำคัญกับความสามารถของผู้สมัครในการสละเคราะห์ท้องถิ่นของตนมากกว่านโยบาย นอกจากนี้ยังมีโอกาสที่จะไปลงคะแนนเสียงโดยการรับเร้าชักจูงจากผู้อื่นรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมากกว่าผู้ที่อยู่ในสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2528) ทำการศึกษาเรื่อง “ทัศนคติทางการเมืองกับพฤติกรรมกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง กรณีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางสังคมกับพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งซึ่งพอจะแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้คือ ด้านที่อยู่อาศัย พบว่า คนที่อยู่ในเขตเทศบาลหรือในเมืองที่เป็นศูนย์กลางความเจริญของท้องถิ่นกับคนที่อยู่ในเขตชนบทหรือนอกเขตเทศบาลมีพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งต่างกัน เพราะคนที่อยู่ในเมืองมีแนวโน้มที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารของการเมือง มีโอกาสติดต่อนักการเมืองและพูดคุยเรื่องการเมือง ตลอดเป็นสมาชิกสมาคมทางการเมืองมากกว่าคนที่อยู่ในเขตชนบท และมีแนวโน้มที่จะไปเลือกตั้งมากกว่าคนในชนบท ในด้านเพศ พบว่า วัฒนธรรมประเพณีที่ผ่านมามีของประเทศไทยต่างๆ นั้นมักถือว่าการบ้านการเมืองเป็นหน้าที่ของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายมักสนใจในเรื่องการเมืองมากกว่าผู้หญิง ในขณะที่ผู้หญิงมักสนใจเรื่องกิจการในครอบครัว ในด้านอายุ พบว่า การมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น ในแง่ของการศึกษา พบว่า คนที่มีการศึกษาระดับสูงมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนที่มีการศึกษาน้อย ส่วนในด้านอาชีพ พบว่า ความแตกต่างทางด้านอาชีพนั้น อาจจะมีหรือไม่มีผลต่อความแตกต่างในระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองก็ได้

และคนที่อาศัยในเขตเลือกตั้งมานาน โดยเฉพาะตั้งแต่เกิดจะมีความรู้สึกผูกพันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าคนที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่อาศัย

ไพรัตน์ เตชะเสถียร (2539) ทำการศึกษาเรื่อง "การออกเสียงเลือกตั้งในอำเภอป่าติ้ว: ศึกษากรณีการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งในอัตราสูง" ผลการศึกษาพบว่า

1) ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเนื่องจากถูกระดมมากกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยความสำนึกของตนเอง ในรายละเอียดพบว่า เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยถูกระดมมากกว่าเพศชาย ผู้ที่อายุมากมีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิ โดยถูกระดมมากกว่าผู้ที่มีอายุน้อย กลุ่มอาชีพค้าขาย ธุรกิจ เกษตรกรรม ลูกจ้าง ฯลฯ มีแนวโน้มที่จะไปใช้สิทธิโดยถูกระดมมากกว่าผู้มีอาชีพราชการ หรือพนักงานของรัฐวิสาหกิจ และผู้มีการศึกษาน้อยไปใช้สิทธิมาก โดยถูกระดมมากกว่าผู้มีการศึกษาสูง และผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมถึงหัวหน้าหมู่บ้านไม่ใช่ว่าผู้มีอิทธิพลสำคัญที่สุดในการระดมประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง แต่ผู้มีอิทธิพลสำคัญในการระดมประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อย่างไรก็ตามผู้สมัครและหัวหน้าหมู่บ้านก็มีส่วนทำให้ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สำหรับวิธีการหาเสียงของผู้สมัครและหัวหน้าหมู่บ้านที่ใช้มากที่สุด คือ การขอร้องให้สงสาร รองลงมา การช่วยสร้างซ่อมแซมสิ่งสาธารณะภายในหมู่บ้าน

2) ความรู้ทางการเมืองของผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับความรู้ทางการเมืองโดยเฉลี่ยทั้งประเทศ

3) ราษฎรที่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง มีความรู้สึกต่อการเมืองในระดับปานกลาง โดยเพศ อายุ และการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกที่ดีต่อการเมือง แต่ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตสุขาภิบาลมีความรู้สึกที่ดีต่อการเมืองมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตสุขาภิบาล และผู้ที่มีอาชีพค้าขายธุรกิจมีความรู้สึกที่ดีต่อการเมืองมากกว่าผู้ที่มีอาชีพอื่น

4) อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร มีการบริหารงานเลือกตั้งที่เหมาะสมโดยได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับ ทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียง

บุญทริก เจียงเพชร (2543) ทำการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อกิจกรรมการมีส่วนร่วมทาง

การเมืองในปัจจุบันเกิดการมีช่องทางการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เพิ่มมากขึ้นทำให้เกิดการกล่อมเกลาและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง การเปิดรับข่าวสารและการแลกเปลี่ยนข่าวสารผ่านสื่อบุคคลและสื่อมวลชน สื่ออินเทอร์เน็ต ทำให้มีพฤติกรรมทางการเมืองที่ดีขึ้น และสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุดปัจจุบัน คือ โทรศัพท์ รองลงมา สื่อบุคคลและสื่อทางอินเทอร์เน็ต

2.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา คือ ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

1) ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ได้แก่ ระดับความรู้ความเข้าใจในการเมือง ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง การประชาสัมพันธ์ นโยบายพรรคการเมือง ผู้นำพรรคการเมือง และผลงานที่ผ่านมาของพรรคการเมือง

2) การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548 ได้แก่ การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ และการลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต

ตัวแปรอิสระ (X)

ปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมการลง คะแนนเสียงเลือกตั้ง

- ระดับความรู้ความเข้าใจในการเมือง
- ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- การประชาสัมพันธ์
- นโยบายพรรคการเมือง
- ผู้นำพรรคการเมือง
- ผลงานที่ผ่านมาของพรรคการเมือง

ตัวแปรตาม (Y)

การไปใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชน ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548

- การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง
- การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบ
บัญชีรายชื่อ
- การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบ
แบ่งเขต